

Лисенко Микола Віталійович

Народився Микола Віталійович Лисенко 10 березня 1842 року в селі Гриньки Кременчуцького повіту Полтавської області. Батько, Віталій Романович Лисенко, офіцер орденського кірасирського полку, був людиною освіченою, з передовими поглядами на розвиток суспільства, глибоко знав і любив літературу, народну творчість. Мати, Ольга Єреміївна, походила з полтавського поміщицького роду Луценків. Навчалася вона в петербурзькому Смольному інституті шляхетних дівчат. Аристократичне виховання наклало свій відбиток на все подальше життя Ольги Єреміївни, вигранивши її характер та світогляд. Розмовляла вона виключно французькою мовою, в усьому намагаючись створити таку атмосферу, яка б не мала навіть натяку на щось народне, українське.

Село Гриньки належало двоюрідному дядькові Ольги Єреміївни, поміщикові М.Булюбашу, у якого вона виховувалася. Він надзвичайно любив свою племінницю, а народження Миколи стало для нього справжньою радістю. Тут, у Гриньках, як згадував пізніше М.Старицький, над М.Лисенком «...зіткнулись два цілком протилежних і навіть ворожих впливи; з одного боку — французька мова, манери і аристократична манірність (мати й гувернантка), з другого боку — українська мова... пестощі і зайва простота манер. Перша сторона переслідувала не тільки простонародне слово, але навіть і російське, забороняючи всякі зносини з «пейзанами», а друга, навпаки, заохочувала всяку простоту, зацікавлювала розум і фантазію дитини казками народними та піснями, а вечорами відпускала весь полк служниць для забав з паничем; звичайно, забави ці полягали в різноманітних народних іграх.

Протести матері тут були безсилим, і вперта наполегливість і сльози дитини, які енергійно підтримувала обоюдною свого внука бабуся (М.В.Булюбаш), переважали протести, тим більше, що і батько став на сторону тітки».

У такому середовищі, серед таких людей і виростав майбутній композитор. Але саме народна стихія, культура і побут народжували у серці малого Миколи неугасимую любов до рідної пісні, мови, мистецтва.

У 1852 році хлопця відвезли до Києва в пансіон Вейля, звідки він, провчившись усього декілька місяців, переходить до іншого — пансіону француза Гедуена. У цьому закладі музика займала не останнє місце у вихованні та навчанні. Одинадцятирічний хлопчина показав себе майже одразу як у здібностях, так і в стараності.

Літні канікули Микола завжди проводив у рідному селі. На той час туди приїжджав з Полтавської гімназії і Михайло Старицький, троюрідний брат

М.Лисенка. Це товаришування зіграло свою благодатну роль у подальшому житті обох велетів нашої культури.

Після закінчення пансіону Миколу віддають до 2-ї Харківської гімназії.

У 1859 році Микола Віталійович вступає на природничий факультет Харківського університету. Провчившись у ньому всього один рік, він разом з батьками перебирається до Києва. Навчання в університеті, який він успішно закінчив у 1865 році, М.Лисенко вдало поєднував з заняттями музикою, яка все більше і більше захоплювала його. У цей же час він багато пише, притому звертається не лише до дрібних інструментальних жанрів, але й до музично-драматичних творів.

Подорожуючи, композитор ніколи не втрачав нагоди записати завершені зразки пісень до спеціального нотного зошита, з яким ніколи не розлучався. Музика не тільки вабила М.Лисенка, а й поступово заповнювала все його життя. Йому праглося більших і ґрунтовніших знань, хотілося вдосконалювати виконавську майстерність.

З 1867 по 1869 рік він навчається у Лейпцігській консерваторії, а з 1874 по 1876 рік — у Петербурзі, у класі блискучого майстра оркестру М.Римського-Корсакова.

Повернувшись до Києва, Микола Віталійович, з властивими йому енергією і запалом, поринає у творчість, не забуваючи при тому педагогічну, виконавську та музично-громадську діяльність.

На українському народному ґрунті М.Лисенко творить високохудожні композиції на шевченківську тематику, народні опери «Різдвяна ніч» і «Утоплена», оперу-сатиру «Енеїда», монументальну народну музичну драму «Тарас Бульба».

Починаючи з 1869 року Микола Віталійович продовжував невтомно виступати у концертних програмах.

У 1904 році М.Лисенко відкриває першу в Україні національну музично-драматичну школу (з 1913 року — ім. М.В.Лисенка), яка працювала у програмному режимі вищих мистецьких навчальних закладів.

Разом з О.Кошицем організував у 1905 році музично-хорове товариство «Київський Боян», головою якого був до кінця життя.

М.Лисенко був засновником і головою ради правління «Українського клубу» (1908 — 1911 рр.).

Серед творчої спадщини композитора основне місце посідають опери: «Різдвяна ніч» (1873 р.), «Утоплена» (1883 р.), «Тарас Бульба» (1890 р.), «Наталка Полтавка» (1889 р.), «Енеїда» (1910 р.), «Ноктюрн» (1912 р.), дитячі опери «Коза-Дерева» (1888 р.), «Пан Коцький» (1891 р.), «Зима й Весна» (1892 р.).

Микола Віталійович Лисенко був одним з найкращих інтерпретаторів «Кобзаря» Т.Шевченка, на тексти якого написав понад 80 вокальних творів різних жанрів.

Безцінною спадщиною великого композитора стали обробки фольклорно-пісенних зразків усної народної творчості.

Смерть М.Лисенка, яка настала 6 листопада 1912 року, була непоправною втратою для української музичної культури.

Микола Віталійович Лисенко — засновник національної музично-творчої школи, основоположник української класичної музики. Значення його для української музичної культури неоціненне. Своєю творчістю він вперше спробував підсумувати величезний період розвитку вітчизняної музики на підвалинах глибокого і всебічного вивчення народного життя і народної творчості. Величезний пласт народної музики, ряд поодиноких талановитих музичних творів різних жанрів сприймалися тепер зовсім інакше, по-новому, знайшовши логічне і справедливе обрамлення титанічною діяльністю М.В.Лисенка, який встановив чітке й однозначне визначення цьому феномену — українська музична культура.

Музиці М.Лисенка притаманна органічна єдність змісту і форми, глибока ідейність, реалізм, висока композиторська майстерність. Невтомний організатор, закоханий у свою справу подвижник, талановитий художник, палкий і активний пропагандист української музичної культури, М.Лисенко завжди і всюди ставив собі за мету, визначав як найважливе завдання — відкривати громадськості невичерпні художні скарби українського народу.

Потрапивши у 1874 році до Петербурга, Микола Віталійович майже одразу ж включився в дієву репрезентаційну працю. Він починає влаштовувати концерти, в яких демонстрував у хоровому виконанні кращі зразки музичного фольклору. Згодом він включив у ці виступи власні композиції на твори близьких йому за духом представників «Могучої кучки»: М.Балакірева, М.Мусоргського, О.Бородіна, М.Римського-Корсакова. Ця плеяда надзвичайно обдарованих музикантів зростала як гідне продовження тих художніх принципів, які свого часу заклав геніальний М.Глінка. Тож не випадково пізніше самого М.Лисенка порівнюватимуть з великим росіянином, називаючи його українським Глінкою.

На початку 1875 року до Петербурга вперше приїхав відомий український народний співак-кобзар Остап Вересай. М.Лисенко в усьому допомагав знаменитому землякові.

Перший виступ Остапа Вересая відбувся у Географічному товаристві. Безсумнівно, через те, що поруч була давно знайома, чуйна, правдива, дорога і поважна людина, яким був для кобзаря Микола Віталійович, співак почував себе значно вільніше, розкутіше і з величезним піднесенням та натхненням виконав програму, проспівавши українські народні пісні та думи.

Враження від концерту було надзвичайним. Мовби самі животворні вітри далеких епох і велич народу потужним поривом пронеслися через душі й серця слухачів. Особливого відчуття тому враженню надавало ще й те, що перед початком вечора було виголошено вступне слово відомого російського фольклориста професора О.Міллера, в якому поруч із загальними роздумами було сказано багато добрих слів і про М.Лисенка як про видатного вченого, збирача української народнопісенної творчості.

Згодом О.Вересай з величезним успіхом виступить у так званому «Соляному Городку» в загальнодоступному концерті.

У березні 1875 року в тому ж залі «Соляного Городка» — місці промислових і кустарних виставок — відбувся концерт слов'янської музики, організований М.Лисенком. Виконувалися українські, російські, польські, сербські пісні, композиції самого Миколи Віталійовича. Виступав тут і кобзар Остап Вересай. Його спів супроводжувався «туманними картинами» з діапозитивів, які задалегідь, на замовлення М.Лисенка, виконав український художник П.Мартинович, що навчався тоді в Академії мистецтв північної столиці.

І знову — вражаючий успіх і добра слава про невичерпне багатство українського фольклору. Все це відіграло свою позитивну і конструктивну роль у формуванні в суспільстві цілісного і правдивого враження про справжній стан такої важливої особливості, показового фактора народного життя, яким є музична культура.

Збагачуючись і озброюючись передовими ідеями і художньо-естетичними критеріями свого часу, вивершуючи знання народного життя, переймаючись болями і радощами народу, усвідомлюючи устремління його на основі неосяжних багатств музичного фольклору, М.Лисенко закладає міцні підмурки для нової в історії світової музики української професійної музичної школи.

Його подвижництво й мудрість полягали у тому, що, невтомно пропагуючи кращі досягнення великих композиторів, він готував благодатну основу для майбутніх конкретних і практичних справ, розраховуючи, врешті, не стільки на схвальну оцінку, скільки на дієву підтримку і допомогу з боку народу саме усвідомленням важливості цієї справи.

Згадується, як ще під час навчання в Лейпцігській консерваторії М.Лисенко виступив у Празі 25 грудня 1867 року у грандіозному слов'янському концерті. Микола Віталійович грав українські пісні у власній обробці для фортепіано, викликавши величезне захоплення слухачів. Особливо вразила слухачів обробка пісні «Гей, не дивуйте!», прослухавши яку, відомий чеський музикант і етнограф Рейер збуджено підхопився зі свого місця з вигуком: «То духи од степу!» Схвальними матеріалами на той концерт відгукнулася газета «Narodni Listy», одну з рецензій на той концерт передрукував львівський журнал «Правда»: «...Найкраще ж подобались українські пісні, покладені ним самим з великою пильністю і дотепністю.

Лицарський дух мелодії запорозької і оригінальність «козака» має для нас щось чаруючого і дивного. Пан Лисенко гадає намір надрукувати збірник українських пісень. Ми б дуже бажали, щоб швидше знайшов видавця, то тим виданням зробив би справді велику послугу слов'янській літературі...»

М.Лисенко сформував і збагатив майже всі існуючі в українській музичній творчості жанри. Своїми теоретичними працями в галузі музичного фольклору він значно розвинув вітчизняну науку про народну музичну творчість. Педагогічною діяльністю М.Лисенко заклав підвалини вищої спеціальної музичної освіти в Україні. Безпосередніми продовжувачами кращих творчих традицій М.Лисенка в українській музичній культурі були К.Стеценко, Я.Степовий, М.Леонтович.

www.CYM.org